

ВЛАСНИЙ БАНКІВСЬКИЙ КАПІТАЛ, ЙОГО ФУНКЦІЇ ТА СКЛАДОВІ

Проаналізовано та узагальнено основні підходи до визначення поняття “власний банківський капітал”. Досліджено питання сутності власного капіталу у системі фінансових ресурсів банку. Особливу увагу приділено визначенню функцій власного капіталу та його складових

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економічної системи України банківські установи відіграють важливу роль у мобілізації та вільному перетіканні капіталів, нагромадженні коштів для подальшого розвитку економіки. Основою формування ресурсної бази банків та необхідною умовою її забезпечення є власний капітал, який є одним із найважливіших показників їх діяльності.

Дослідженням даної проблематики займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Основні засади забезпечення банків власним капіталом і його роль у формуванні фінансових ресурсів досліджували такі зарубіжні вчені: Е. Гіл, Р. Коттер, Т. Кох, П. Роуз, Е. Рід, І. Лаврушин, Ю. Бабичева, А. Казак та ін.

Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням проблем, пов'язаних із категорією “власний капітал” особливу увагу заслуговують праці М. Алексеєнко, О. Васюренко, А. Вожжова, І. Гуцала, А. Мороза, І. Зарицької та ін.

У наукових працях багато розбіжностей щодо визначення суті власного банківського капіталу. Науковці до сих пір не виробили єдиного підходу щодо сутності власного капіталу. Банківський капітал трактується як “власний капітал”, “власні кошти”, “банківські ресурси” тощо. Проаналізувавши економічну літературу ми дійшли висновку, що існує три основні підходи щодо формулювання визначення поняття “власний капітал”, а саме:

– власний капітал являє собою грошові кошти і виражену у грошовій формі частину майна, які належать його власникам, забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку [1, с. 50];

– власний капітал – це різниця між сумарним обсягом активів банку і загальною сумою його пасивів (депозитних і не депозитних зобов'язань) [7, с. 830];

– власний капітал – це сукупність активів банку, які у випадку його банкрутства, спрямовуються на відшкодування втрат вкладників [10, с. 256].

На нашу думку, наведені вище визначення сутності власного капіталу не суперечать одне одному, а навпаки, доповнюють і можуть реально використовуватись у банківській діяльності в залежності від поставлених цілей.

Підсумовуючи вище викладене, необхідно відмітити, що:

1. Власний капітал є одним із найважливіших показників функціонування банку, оскільки показує його платоспроможність, кредитоспроможність та забезпеченість власними коштами;

2. Сума власного капіталу – це абстрактна вартість майна, яка не є його поточною чи реалізаційною вартістю, а тому не відображає поточну вартість прав власника;

3. Власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якої банківської установи, він є одним із найістотніших і найсуттєвіших показників.

Власний капітал у банківській діяльності має дещо інше функціональне навантаження, аніж в інших сферах підприємництва. Це чітко простежується через виконуваний власним капіталом банку функції (захисна, оперативна, регульовальна) [1, с. 50].

Згідно з законом України “Про банки та банківську діяльність”, ці функції є визначальними:

- захисна функція дає змогу банку проводити операції у разі виникнення втрат чи непередбачуваних збитків;

- оперативна дає змогу створювати фінансовий резерв або своєрідний запас у разі виникнення непередбачених умов чи збитків;

- регулятивна функція пов'язана винятково у відношенні та зацікавленості суспільства в успішному функціонуванні банків. Національний банк України здійснює оцінку та контроль за діяльністю банків за встановленими нормативами, нормативи адекватності основного та регулятивного капіталу [11].

Такі самі функції визначають вчені М. Алексеєнко [1, с. 50], О. Дзюблюк [8, с. 28]. Інші автори виділяють тільки дві функції гарантійно-захисну і оперативну. З. Васильченко, крім основних функцій, виділяє функцію, заради якої функціонує банківський капітал – привласнення максимальних прибутків [3, с. 60]. А. Вожжов у своїй монографії описує стартову функцію, як первопочатковий капітал, ресурсно-потенціальну, тобто капітал має властивість “притягувати” фінансові ресурси за рахунок клієнтських залучених і позичених коштів, розпорядчо-розподільна функції банківського капіталу, що означає що доля статутного фонду, як основна частина капіталу банку, належить його учасникам визначає їх можливість в управлінні банком (розпорядча) і в отриманні частини прибутку пропорційно частині в статутному капіталі при розподілі дивідендів (розподільна) [6, с. 162-164]. П. Роуз визначає такі функції банківського капіталу, як “троші на чорний день” від захисту банкрутства, забезпечення засобів для створення, організації та функціонування банку, підтвердження довіри до клієнтів банку, регулятору росту банку, забезпечення засобів організаційного росту для розроблення нових послуг [12, с. 445].

Окремі автори до названих функцій виділяють інші функції, наприклад капітал забезпечує доступ до ринків фінансових ресурсів і захищає банки від проблем ліквідності або капітал стримує зростання та обмежує ризик. З названих вище функцій ми можемо зазначити, основні функції – захисну, оперативну та регулятивну визнають всі автори, що і визначено законодавством України [14, с. 258].

Основна функція банківського капіталу захисна, саме тому його якість має бути високою, а сам капітал – реальним. Захисна функція полягає в тому, що власним капіталом банку покриваються збитки і оплачуються зобов'язання перед вкладниками. [14, с. 259]. Капітал дозволяє банку продовжувати фінансові операції навіть у випадку виникнення великих непередбачуваних витрат. Для фінансування подібних витрат існують спеціальні резервні фонди, що включені у власний капітал, а при масових неплатежах клієнтів за позиками використовується частина акціонерного капіталу. Якщо банк опиняється в кризовій ситуації, сформовані за рахунок власного капіталу активи слугують додатковим джерелом погашення його зобов'язань. Тому, що більший у банку обсяг власного капіталу, то більший буде рівень довіри до нього з боку клієнтів навіть за збиткової діяльності та інших фінансових ускладнень. Це забезпечує керівництву банку та його регулятивному органу додатковий резерв часу для виводу банку з кризової ситуації. Якщо ж банкрутства банку не вдається уникнути або він ліквідується, негативні для вкладників і кредиторів наслідки у висококапіталізованого банку будуть значно менші, ніж у слабокапіталізованого [13, с. 129].

Проведені окремими вченими дослідження з використанням методів екстраполяції тенденції (тренду) дають змогу стверджувати, що при збереженні нинішніх темпів зростання активів та капіталу в 2010 р. банківська система України матиме недостатній обсяг капіталу – не виконуватиметься норматив Н2 адекватності регулятивного капіталу, а відповідно зменшаться банківські інвестиції в економіку.

Проте недооцінювати чи ігнорувати захисну функцію не слід, особливо на перших кроках створення та функціонування банку, коли за рахунок власного капіталу формується його інфраструктура та розгортається банківська діяльність. Роль цієї функції власного капіталу відчутна за подальшого розширення та структурного розвитку банку, розроблення та запровадження нових банківських технологій і продуктів [1, с. 51].

Оперативна функція банківського капіталу передбачає асигнування власних засобів на купівлю землі, приміщення, обладнання, а також створення фінансового резерву на випадок непередбачених збитків. Важливо зазначити, що банки надають перевагу розміщувати невеликий обсяг

власних засобів в активи такого роду. З іншого боку, власний капітал, розміщений в матеріальні активи, можна віднести до захищеного, оскільки в ситуації фінансової кризи його активи можна реалізувати і хоча б частинами розрахуватися за своїми зобов'язаннями [14, с. 259].

Отже, оперативна функція особливо важлива у період початку функціонування банку, що надає можливість за рахунок власного капіталу профінансувати придбання основних засобів, оренду приміщення та початок фінансової діяльності [5, с. 102].

Виконання регулятивної функції власного капіталу банку базується на зацікавленні суспільства в успішному функціонуванні банківської системи. За допомогою показника власного капіталу органи контролю здійснюють нагляд за діяльністю банків. При цьому вимоги до власного капіталу банку стосуються і його мінімальної величини, а також охоплюють обмеження за активами та умовами купівлі активів іншого банку. Економічні нормативи, встановлені Національним банком України, також базуються на величині власного капіталу банку [14, с. 259]. Зокрема, встановлення нормативу платоспроможності має на меті недопустити надмірної мінімізації банками власного капіталу заради максимізації отримуваних доходів, знизити ризик банкрутства банків і підвищити рівень захисту інтересів вкладників і кредиторів [1, с. 51].

Існує також інший підхід щодо поділу функцій, які виконує власний капітал. Функції поділять на поточні та стратегічні. Поточні функції визначають властивості реалізації банківського капіталу від початку його акумулювання до відтворення у практичній реалізації. Стратегічні функції визначають пріоритетно-стратегічні властивості банківського капіталу у розвитку та діяльності банку та банківської системи загалом.

1. Інвестиційна функція банківського капіталу – відповідно, коли створюється банк, капітал у формі статутного капіталу забезпечується підприємством, державою чи конкретно особою необхідними коштами для здійснення банківської діяльності, є засобом для функціонування та розвитку банку до часу акумулювання достатнього обсягу залучених і позичених коштів.

2. У разі форс-мажорних обставин, що стосується втрати нематеріальних активів банку, а також непередбачених ситуацій у разі втрати основних засобів банку капітал банку забезпечує страхову функцію для коштів вкладників і кредиторів. Ця функція дає змогу забезпечити безперервну діяльність, зокрема обслуговування клієнтів, здійснення операцій. Різні збитки покриваються за рахунок резервів, які входять до складу капіталу. У разі нестачі резервів на покриття збитків, коли сформованих коштів не вистачає, вони покриваються за рахунок статутного капіталу, а не за рахунок залучених або позичених коштів.

3. Банківський капітал виконує функцію інноваційності. Упродовж діяльності банку відбувається розподіл між акціонерами банку при виявленні доходів і виплати дивідендів за акціями, проходить розподіл між фондами банку, зокрема частина банківського капіталу та його складників іде на збільшення статутного капіталу та підвищення рівня капіталізації банку. Таким чином, оновлюється власний капітал банку та створюється можливість створення нових продуктів і послуг.

4. Капітал виконує гарантійну функцію, наприклад, якщо банк опиняється в кризовій ситуації, то сформовані за рахунок власного капіталу активи слугують додатковим джерелом погашення його зобов'язань перед вкладниками і кредиторами, які є пріоритетними порівняно з інтересами власників банку. Тому, чим більший у банку обсяг власного капіталу, тим більший буде рівень довіри до нього з боку клієнтів, навіть за поточної збиткової діяльності. Це забезпечує керівництву банку та його регулятивному органу додатковий резерв часу для виводу банку з кризової ситуації. Якщо ж банкрутства банку не вдасться уникнути або він ліквідується, то негативні для кредиторів і вкладників наслідки у висококапіталізованого банку будуть значно менші, ніж у слабокапіталізованого. Банківський капітал повинен бути більшим від достатньо забезпеченого для того, щоб плевнати позичальників та вкладників у тому, що вони вчасно зможуть отримати кредит чи забрати депозит, навіть у кризові періоди економіки.

Для вкладників банків, які не є учасниками фонду гарантування вкладів населення, і для кредиторів банківський капітал є кінцевим і єдиним джерелом погашення зобов'язань банків. І чим вища частка власного

капіталу в активах таких банків, тим вища гарантія повернення вкладів та позичок. Але і для банків-членів фонду гарантування вкладів населення – ця функція не втрачає свого значення. Адаже не всі їх зобов'язання перед вкладниками компенсуються з фонду гарантування в повних обсягах і тоді не компенсовані суми повинні відшкодовуватися за рахунок капіталу банків. Понад це, гарантовані виплати вкладів повинні повертатися державному фонду з доходів від реалізації збанкрутілого або ліквідованого банку.

5. Превенційна функція банківського капіталу спрямована на запобігання ризику діяльності банку. Достатній обсяг капіталу банку відповідно забезпечує зменшення ризику та на макроекономічному рівні забезпечує економічну безпеку банку. Достатність банківського капіталу регулюється відповідними економічними нормативами, встановленими на законодавчому рівні, таким чином достатній розмір банківського капіталу повинен відповідати встановленим вимогам в разі зміни чинного законодавства, у кризових ситуаціях, непередбачених ситуаціях, спричинених з боку конкурентів.

6. Контрольна функція банківського капіталу полягає в тому, що статутний капітал дає змогу виявити ступінь участі акціонера, брати участь в управлінні банківською установою. Випуск простих акцій дає змогу банку отримати додаткові кошти у безстрокове користування, збільшити капітал банку, що дає змогу нарощувати обсяг активних операцій. Якщо прибуток відсутній чи невеликий, то власники можуть не отримувати дивіденди. Власники привілейованих акцій не беруть участі в управлінні банком, але мають право на отримання фіксованого розміру дивідендів. Якщо пакет звичайних акцій і пакет привілейованих акцій у сумі перевищують 10 %, потрібен дозвіл НБУ на істотну участь власника. Контрольна функція дає змогу виявити ступінь участі власників в управлінні банком.

7. Нормативна функція банківського капіталу полягає у тому, що наглядові органи, встановлюючи величину статутного капіталу, впливають на діяльність комерційного банку загалом.

8. Мобільна функція банківського капіталу дає змогу створювати додаткові впливання у статутний капітал банку та збільшувати капіталізацію банку, створювати додатковий резервний капітал, оскільки вікніці поточного фінансового року банківський капітал розподіляється між акціонерами банку при виявленні доходів і виплаті дивідендів по акціях.

9. Функція дохідності банківського капіталу полягає у тому, що чим більший обсяг капіталу банку, тим більший обсяг операцій він може проводити, внаслідок чого збільшуються можливості одержання доходу або прибутку. Від наявності стабільного, достатнього розміру банківського капіталу залежить періодичне отримання та зростання прибутку банку.

10. Досліджуючи призначення власного капіталу банку, потрібно додатково виділити оціночну функцію, яка виявляється в тому, що саме обсяг власного капіталу дає змогу попередньо оцінити ринкову вартість, фінансову стійкість і надійність банківської установи, а це визначається роллю власного капіталу як одного з найважливіших показників діяльності банку.

11. Координуюча функція банківського капіталу дає змогу визначити власників банківської установи за допомогою акціонерного капіталу банку, який дає змогу виявити частки акціонерів у статутному капіталі. Завдяки цій функції визначається право власності та користування банківським капіталом.

12. Банківський капітал виконує сукупну функцію, завдяки якій сукупність вільних грошових коштів фізичних та юридичних осіб нагромаджуються для їх подальшого використання у грошовому обороті як банківської системи так і всієї національної економіки.

Серед функцій, які виконує банківський капітал, можна виділити стратегічні функції:

1. Комунікаційна функція банківського капіталу, завдяки якій висвітлення фінансової звітності, величина банківського капіталу стимулює розвиток конкурентного середовища між банківськими установами.

2. Індикативна функція банківського капіталу, яка сприяє фінансовій стійкості та розвитку банківської системи загалом.

3. Мобілізаційна функція, яка полягає в тому, що частина банківського капіталу іде на формування кредитних ресурсів банку, які розміщуються серед суб'єктів господарювання і сприяють розвитку реального сектору економіки та підвищенню економічного зростання країни.

4. Стимулювальна функція банківського капіталу, що забезпечує поступове розширення банківського бізнесу, банківських операцій та послуг, створення нових продуктів, максимально ефективно стимулює роботу банківської установи.

Але сутність цієї функції полягає ще у тому, що зміна обсягу власного капіталу та його частки в ресурсах банку впливає на інтереси його власників та менеджменту. Це пов'язано насамперед з тим, що власний капітал є безплатним ресурсом для банку як суб'єкту бізнесу. Чим більшим обсягом таких безплатних ресурсів володіє банк, тим меншими будуть його операційні витрати, зокрема відсоткові, і тим більший обсяг прибутку зможе забезпечити менеджмент банку за цього обсягу доходів. А збільшення обсягів прибутку створює джерело для збільшення соціальних виплат та покращення умов праці колективу банку, в тому числі його керівництво. У цьому ракурсі стимулювальна функція через вплив на матеріальні інтереси банку протидіє знижувальній динаміці частки капіталу в ресурсах та в активах банку [4, с. 146]

5. Функція планування, за допомогою якої формування капіталу банку спрямовується на певні цілі у довгостроковому періоді, здійснення стратегічного інвестування, довгострокового кредитування для виходу на зовнішні ринки і здійснення міжнародного банківського бізнесу.

6. Обігова функція банківського капіталу, яка полягає в обіговості виробничого процесу, оскільки здійснюється кругообіг: за рахунок банківського капіталу здійснюється кредитування економіки, а за рахунок кредитних коштів формується більша частина оборотних коштів підприємств, а потім знову повертаються у банк [14, с. 259-263].

Визначені функції власного капіталу банку дають змогу нам зробити висновок, що власний капітал є динамічним, функціональним утворенням, що забезпечує поточну банківську діяльність від початку його утворення. Своєю функціональністю банківський капітал забезпечує збереження довіри до банків з боку населення, а здійснення поточних та стратегічних функцій реалізує фінансову стійкість банківської системи.

Багатофункціональне призначення власного капіталу робить його неоднорідним за складом. Одна його частина, найпостійніша, призначена для забезпечення банківської діяльності, і виступає у формі статутного капіталу, частково резервного та субординованого капіталу, емісійних різниць, переоцінки основних засобів і нематеріальних активів, фондів розвитку банку та матеріального заохочення його працівників. Друга частина власного капіталу призначена для страхування активних та інших операцій і послуг банку від збитків. Вона рухоміша й виступає частково у формі резервного капіталу, резервів для покриття ймовірних збитків від активних операцій. Третя частина призначена для регулювання розміру власного капіталу, однак може використовуватися й для забезпечення банківської діяльності та для страхових потреб банку. Тому розмір її є найрухомішим, може змінюватися залежно від зміни стратегічних і тактичних цілей самого банку, а також від зміни вимог регулювальних і наглядових органів. Ця частина власного капіталу виступає у формі нерозподіленого прибутку, частково для цього можуть залучатися кошти на умовах субординованого боргу.

Залежно від організаційно-правової форми діяльності банку його власний капітал поділяється на акціонерний та пайовий. Акціонерний власний капітал формується початково в результаті випуску та розміщення акцій. У разі продажу акцій за ціною, вищою за номінальну вартість, засновники (акціонери) банку одержують емісійний дохід, який є складовою власного капіталу. Подальше зростання акціонерного капіталу відбувається як за рахунок капіталізації частки прибутку та деяких інших коштів, так і шляхом додаткової емісії акцій. Зауважимо, що в цьому разі акціонерним називається власний капітал, який належить акціонерному банку на правах власності, а отже, і його акціонером. В економічній літературі акціонерний капітал іноді розглядається у вузькому значенні – як мобілізований шляхом емісії акцій.

Пайовий власний капітал формується початково за рахунок внесків коштів і майна (паїв) у статутний капітал банку. Пайові банки організуються на засадах товариств з обмеженою відповідальністю і кооперативних банків, у яких відповідальність кожного учасника обмежена розміром його вкладу. У разі виходу учасника з пайового банку йому виплачується вартість частини майна банку, пропорційна його частці у статутному капіталі.

За формою інвестування виокремлюють формування власного капіталу в грошовій, матеріально-речовій формі та у формі фінансових активів. Чинним законодавством України передбачено формування власного капіталу банків лише у грошовій формі в національній та вільно конвертованій іноземній валюті. Грошова форма найбільш поширена, універсальна та ліквідна, тобто легко трансформується в інші форми. Власний капітал у матеріально-речовій формі формується у вигляді будівель, споруд, обладнання тощо, у формі фінансових активів – у вигляді внесків до нього акцій, облігацій тощо. У вітчизняній банківській практиці формування власного капіталу банків у формі фінансових активів не здійснюється.

Залежно від форми власності розрізняють такі види власного капіталу банку: приватний – заснований на власності фізичної особи; колективний – заснований на власності колективу, різних видів господарських товариств і підприємств, та державний, який на правах власності належить державі.

Виходячи з резидентності вірізняють власний капітал національний, що сформований і належить за правом власності юридичним і фізичним особам – резидентам України, та іноземний, що сформований та належить на правах власності юридичним і фізичним особам-нерезидентам.

За характером використання розрізняють власний капітал, який нагромаджується, та який споживається. Перший використовується у виробничих цілях, тобто для здійснення банківських операцій і надання послуг, а другий споживається, тобто використовується, зокрема, на матеріальне стимулювання і соціальний розвиток колективу банку.

Відповідно до характеру використання в банківській діяльності власний капітал банку поділяється на робочий і неробочий. Робочим є власний капітал, який приносить банкові дохід, неробочим – капітал, вкладений в активи, що не тільки не приносять банку доходів, а іноді фактично є збитками банку.

Залежно від способу розрахунку виокремлюють балансовий і регулятивний власний капітал. Балансовий власний капітал розраховується як різниця між балансовою вартістю активів і зобов'язань банку. Регулятивний власний капітал використовується органами банківського нагляду для обчислення економічних нормативів діяльності банків і деяких інших потреб. Обчислюється регулятивний власний капітал за досить складною формулою, яка постійно коригується Національним банком України. За основу беруть показник балансового власного капіталу, який потім коригується (як правило, зменшується) на різноманітні балансові статті, що характеризують ризики банківської діяльності.

Зазначимо, що до прийняття Закону України "Про банки і банківську діяльність" власний капітал банку, обчислюваний НБУ, мав назву нормативного. У Законі дається таке визначення регулятивного капіталу: "Капітал регулятивний (власні кошти) – складається з основного та додаткового капіталу, зваженого на ризики, що визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України" [9, с. 5]. Наведене визначення терміна регулятивного капіталу викликає низку зауважень. По-перше, у ньому не простежується економічна суть регулятивного капіталу. По-друге, згідно з положеннями Базельської угоди (1988 р.) на ризики зважується не капітал банку, а його активи, які потім співвідносяться з розміром власного капіталу для визначення адекватності капіталу. Сам же розмір капіталу за здійснення нагляду може зменшуватися на вкладення в інші юридичні особи тощо. Отже, регулятивний банківський капітал – це капітал, який банк повинен мати у своєму розпорядженні при здійсненні операцій чи послуг виходячи із вимог регулювального органу.

Зазначимо, що не слід уважати різницю між балансовим і регулятивним власним банківським капіталом своєрідним невикористаним потенціалом банків. Розмір регулятивного власного банківського капіталу залежить не лише від рівня балансового власного капіталу, а й від якості активів. Тому актуальним є проблема поліпшення структури активів системи банків, а не лише зростання власного банківського капіталу.

Характеризуючи регулятивний і балансовий власний капітал, слід розглянути питання оцінки вартості власного капіталу банку. Така оцінка дає змогу одержати додаткову інформацію для прийняття відповідних управлінських рішень поточного і перспективного плану, визначити ефективність діяльності банку.

У банківській практиці існує кілька способів визначення вартості власного капіталу банку. Кожний з них має як позитивні, так і негативні сторони.

За способом визначення бухгалтерської (балансової) вартості власного капіталу всі активи та зобов'язання банку обліковуються на його балансі за вартістю їх придбання чи виникнення. Власний капітал розраховується як різниця між балансовою вартістю активів і зобов'язань. Такий спосіб оцінювання прийнятний лише тоді, коли балансова та ринкова вартість активів і зобов'язань не дуже різняться. Якщо ринкова вартість з тих чи інших причин значно відхиляється від первісної балансової вартості, застосування цього способу призводить до спотворення результатів, неадекватності оцінки власного капіталу банку. Спосіб визначення бухгалтерської вартості простий, не потребує наявності спеціальної кваліфікації працівників банку та значних витрат на здійснення оцінки.

Сутність способу ринкової вартості полягає у тому, що активи та зобов'язання банку оцінюються за ринковою вартістю, виходячи з якої розраховується власний капітал банку. Цей спосіб оцінювання точніше відбиває реальний рівень захищеності банку, дає змогу динамічніше та реалістичніше визначити вартість власного капіталу, оскільки ринкова вартість активів і зобов'язань постійно змінюється. Однак банки здебільшого не зацікавлені у визначенні вартості власного капіталу в такий спосіб, особливо якщо він не сприяє зміцненню позиції банку на ринку. Спосіб використовується переважно менеджерами банку для внутрішніх потреб, хоч він корисний і для зовнішніх користувачів – вкладників і кредиторів банку. Зауважимо, що спосіб ринкової вартості не позбавлений окремих вад: по-перше, не завжди доцільно й правильно можна оцінити активи і зобов'язання за ринковою вартістю; по-друге, він є трудомістким, потребує наявності висококваліфікованих фахівців, а також значних грошових витрат.

Сутність способу регулювальних бухгалтерських процедур полягає в обчисленні розміру власного капіталу за правилами та вимогами, встановленими органами, що здійснюють нагляд і контроль за банківською діяльністю. Власний капітал банку розраховується як сума низки його складових. Оскільки порядок визначення і склад власного капіталу в різних країнах різний, економічно розвиненими країнами з метою захисту вкладників і кредиторів, забезпечення фінансової стійкості та прозорості банківських систем було укладено (1988 р.) Базельську угоду, якою сформульовано єдині основні підходи до визначення складу та порядку розрахунку власного капіталу банків країн, що її підписали. Основні положення Базельської угоди використовують й інші держави, зокрема Україна. Національний банк України, визначаючи адекватність власного капіталу банків, додержується положень цієї угоди. При цьому НБУ постійно вдосконалює методику визначення розміру власного капіталу. Вади цього способу:

1) розробляючи порядок розрахунку власного капіталу банків, НБУ виходить із цілей органу, що здійснює нагляд і контроль за банківською діяльністю, та власної монетарної політики;

2) постійна зміна та вдосконалення цього способу розрахунку власного капіталу утруднює порівняльність за здійснення аналізу фінансового стану банку. У разі зміни правил розрахунку власного капіталу слід забезпечити порівняльність його величини через перерахування даних минулих звітних періодів за новими правилами;

3) спосіб допускає включення до складу власного капіталу деяких видів боргових зобов'язань і резервів на покриття збитків. Це може призвести до спотворення результатів аналізу діяльності банку.

Методологічною основою для розрахунку регулятивного власного капіталу є також положення Закону України "Про банки і банківську діяльність". Згідно з ним капітал банку включає основний і додатковий капітал. Складовими основного капіталу є: сплачений і зареєстрований статутний капітал; розкриті резерви (створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку); надбавки до курсу акцій і додаткові внески акціонерів у капітал; загальний фонд покриття ризиків, створюваний під невизначений ризик при проведенні банківських операцій, за винятком збитків за поточний рік і нематеріальних активів. Додатковий капітал складається з нерозкритих резервів, резервів переоцінювання активів, гібридних капітальних інструментів і субординованого боргу. Зауважимо, що НБУ має право визначити інші статті балансу банку для включення до додаткового капіталу, а також умови і порядок такого включення. Отже, додатковий капітал порівняно з основним капіталом менш якісний. З огляду на це

для додаткового капіталу застосовується низка обмежень на використання його в розрахунок регулятивного капіталу.

За порядком і джерелом формування власного капіталу банку розрізняють: статутний капітал; резервний капітал; спеціальні фонди і резерви; нерозподілений прибуток; субординований капітал. Слід ураховувати функціональне призначення і вартість кожної складової власного капіталу, джерела формування, стратегію і тактику конкретного банку, яких він додержується у своїй банківській діяльності. Зокрема, існує думка, що статутний капітал є безплатним (як і весь власний банківський капітал) джерелом банківських ресурсів. Однак це не відповідає дійсності. Так, вартість статутного капіталу від випуску звичайних акцій базується, зокрема, на таких факторах, як розмір дивідендів, темпи приросту дивідендів і ринкова ціна простих акцій. Уважається також, що вартість власного капіталу за рахунок нерозподілених прибутків така сама, як і вартість випуску простих акцій, але без поправки на емісійні витрати.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Підсумовуючи зазначимо, що формуванню банками власного капіталу притаманні як певні переваги, так і вади. Перевагами є:

– відносна простота залучення коштів, оскільки прийняття власниками і менеджерами банку рішення про формування власного банківського капіталу (особливо за рахунок внутрішніх джерел) не потребує одержання згоди інших суб'єктів господарювання;

– більш висока спроможність банків генерувати дохід від здійснення операцій або надання послуг, оскільки у разі його використання не потрібно сплачувати проценти;

– можливість забезпечити фінансову основу подальшого розвитку, платоспроможність і фінансову стійкість банку на перспективу;

– незалежність від кон'юнктури грошового ринку (за умови формування власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел);

– підвищення довіри вкладників, кредиторів і регулювальних органів;

– відсутність загрози втрати контролю над банком з боку власників (особливо у разі формування власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел).

До вад власного капіталу банку можна віднести, зокрема:

– повне оподаткування, оскільки на формування власного капіталу спрямовується прибуток після оподаткування;

– виникнення проблеми зменшення розміру дивідендів, отримуваних акціонерами та іншими власниками банку [1, С. 52-64].

Список використаної літератури:

1. *Алексеевко М.Д.* Капітал банку: питання теорії та практики: Монографія. – К.: КНЕУ. – 2002. – 276 с. 2. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеевко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599 с. 3. *Васильченко З.* Реструктуризація та реорганізація: монографія / З. Васильченко. – К.: Вид-во "Кондор". – 2004. – 528 с. 4. *Владичин У.В.* Функціональний аналіз іноземного банківництва // Науковий вісник НЛТУ України. – 2007. – № 17.6. – С. 143-147. 5. *Вовчак О.Д.* Банківська справа: навч. посібник / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин. – Львів : Новий Світ-2000, 2008. – 560 с. 6. *Вожжов А.П.* Процеси трансформації банківських ресурсів : монографія / А.П. Вожжов. – Севастополь: Севастопольський НТУ, 2006. – 339 с. 7. *Габбард Р.Глен.* Гроші, фінансова система та економіка. – К.: КНЕУ, 2004. – 889 с. 8. *Дзюблук О.В.* Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин: монографія / О.В. Дзюблук. – Тернопіль : Вид-во "Збруч", 1996. – 140 с. 9. *Козоріз М.А., Лис І.М.* Основні напрями підвищення рівня капіталізації і ліквідності банківських установ// – Регіональна економіка. – 2009. – № 2. – С. 95-102. 10. *Миллер Р.Л., Ван-Хуз Д.Д.* Современные деньги и банковское дело. – М.: Инфа-М, 2000. – 824 с. 11. Про банки і банківську діяльність: закон України: [принято Верхов. Радою 07.12.2000 р. № 212-III]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua. 12. *Поуз Л.С.* Банковский менеджмент: Пер. с англ. 2-го изд. – М.: Дело Лтд, 1995. – 768 с. 13. *Савлук С.М.* Теоретичні аспекти функціонування власного капіталу банків // "Фінанси, облік і аудит". Збірник наук. праць. – 2007. – № 9. С. 124-130. 14. *Фостяк В.В.* Функції банківського капіталу в забезпеченні розвитку банківської системи України // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.1. – С. 257-263.

ДУЛЬСЬКА Валентина Ігорівна – аспірант ДВНЗ Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана